

STUDIJA ZEMLJE:
HRVATSKA

**Balkan
Smugg**

Illegal Trade of Tobacco Products:
Smuggling along the Balkan Route

Ekonomski institut, Zagreb

Trg J. F. Kennedyja 7
10000 Zagreb, Croatia

AUTORI

Jelena Budak
Goran Buturac
Davor Mikulić
Edo Rajh
Sunčana Slijepčević

DIZAJN

Vladimir Sukser

TEHNIČKI UREDNIK

Vladimir Sukser

PRIJEVOD I LEKTURA

Sinonim Translations

ANKETA

Hendal d.o.o.

Stavovi izraženi u ovoj studiji stavovi su autora i nužno ne odražavaju stavove Ekonomskog instituta, Zagreb. Ova je studija dio istraživačkog projekta "Ilegalna trgovina duhanskim proizvodima: iskustvo građana i stavovi o krijumčarenju na balkanskoj ruti" koji je financirao PMI IMPACT – globalna donatorska inicijativa tvrtke Philip Morris International (PMI) za potporu projektima posvećenima borbi protiv ilegalne trgovine i povezanih kaznenih djela. Autori su proveli ovo istraživanje potpuno samostalno u odnosu na PMI. Stavovi i mišljenja izraženi u ovom dokumentu pripadaju autorima i ne odražavaju nužno stavove PMI-ja.

Sadržaj

Glavni zaključci	2
1. Uvod	4
2. Pušačke navike	5
3. Kupovne navike: legalno ili sivo tržište	7
4. Dostupnost cigareta i rezanog duhana na sivom tržištu	10
5. Izlaz sa sivog tržišta	12
6. Cjenovna osjetljivost potražnje nezakonitih duhanskih proizvoda	14
7. Međunarodna trgovina duhanskim proizvodima	16
8. Neprijavljeni rad	19
9. Neprihvatljivost određenih aktivnosti u nezakonitoj trgovini duhanom	21
10. Stavovi javnosti o sivom tržištu	22
Prilog	24

Glavni zaključci

- Od 33 posto odraslog stanovništva koje puši u Hrvatskoj, 92 posto kupuje duhanske proizvode kod ovlaštenih prodavača. Tvornički proizvedene cigarete puši 79 posto pušača, a 27 posto kupuje rezani duhan za motanje i izradu vlastitih cigareta.
- Devet od deset kupaca na sivom tržištu kupuje rezani duhan. To čini rezani duhan glavnim nezakonitim duhanskim proizvodom u Hrvatskoj.
- Rezani duhan na sivom tržištu zamjena je za tvornički proizvedene cigarete na legalnom tržištu.
- Hrvatski pušači prešli su na sivo tržište duhanskih proizvoda zbog povećanja cijena cigareta [37 posto] i početka gospodarske krize [35 posto]. Njih 92 posto tvrdi da je glavni razlog za kupovinu duhanskih proizvoda na sivom tržištu povoljnija cijena.
- Dvije trećine kupaca tvrdi da su spremni smanjiti svoju potrošnju rezanog duhana sa sivog tržišta, ako se cijena legalnih cigareta smanji. Jedino bi cjenovna dostupnost duhanskih proizvoda potaknula pušače da izađu sa sivog tržišta. U suprotnom, dokle god sivo tržište postoji, većini će pušača uključenih u nezakonitu trgovinu u Hrvatskoj ono ostati odabrano mjesto kupnje.
- Sedam od deset kupaca na sivom tržištu potražilo bi novo mjesto kupnje unutar sivog tržišta kada iz nekog razloga više ne bi mogli kupovati nezakonite duhanske proizvode na uobičajenom mjestu.
- Uobičajena su prodajna mjesta na sivom tržištu kod prijatelja, poznanika i uličnih preprodavača. Budući da većina pušača obavlja svoje kupnje unutar zemlje, a samo 7 posto u inozemstvu, moglo bi se zaključiti da sivo tržište duhanom dobro funkcionira u Hrvatskoj.
- Polovina kupaca navodi da se dostupnost cigareta i rezanog duhana na sivom tržištu nije promijenila u posljednje dvije godine. Ipak, udio pušača koji su dostupnost cigareta procijenili sa „smanjuje se“ veći je od postotka kupaca koji isto smatraju za rezani duhan. Stoga, iako postoje neki pokazatelji negativnog kretanja ponude nezakonitih cigareta u Hrvatskoj, čini se da ne postoje znakovi smanjenja ponude rezanog duhana na sivom tržištu.
- Budući da je Hrvatska proizvođač i neto izvoznik duhanskih proizvoda, 93 posto pušača kupuje duhanske proizvode u Hrvatskoj. U posljednje vrijeme, povećan izvoz u Njemačku, u koju se izvozi 38 posto hrvatskih duhanskih proizvoda, potvrđuje da glavni partneri Hrvatske u trgovini duhanom dolaze iz Europske unije.
- Cigarete čine 58 posto ukupnog izvoza duhana Hrvatske. Osim toga, duhanski ekstrakti i esencije čine 22 posto, a neprerađeni duhan čini 20 posto izvoza.

- Budući da su sivo tržište i neprijavljeni rad usko povezani, izvršena je procjena vezana za ponudu i potražnju neprijavljenog rada u Hrvatskoj. Više od 8 posto ispitanika kupilo je robu za koju su pretpostavili da je proizvedena neprijavljenim radom. Više od 4 posto primilo je isplatu za neprijavljen rad u posljednjih 12 mjeseci. Mlađe, obrazovanije i bogatije stanovništvo sklonije je sudjelovanju u ponudi i potražnji neprijavljenog rada u Hrvatskoj.
- Većina hrvatskih građana (oko 80 posto) smatra da su transakcije na sivom tržištu duhanskih proizvoda neprihvatljive. S druge strane, 75 posto građana smatra da je kupovina rezanog duhana izravno od uzgajivača prihvatljiva. 63 posto građana smatra da kupnja duhanskih proizvoda na sivom tržištu nije prihvatljiva.
- Sedam od deset osoba u Hrvatskoj slaže se da duhanski proizvodi na sivom tržištu znatno štete državnom proračunu i da je krijumčarenje duhanskih proizvoda sastavni dio organiziranog kriminala.

1. Uvod

Nezakonita trgovina, sivo tržište i krijumčarenje duhana već su dugo prisutni na području Balkana. Istraživački projekt **Ilegalna trgovina duhanskim proizvodima: iskustvo građana i stavovi o krijumčarenju na balkanskoj ruti [BalkanSmugg]**, koji je financirala inicijativa PMI IMPACT, a provodio Ekonomski institut, Zagreb od srpnja 2017. do rujna 2019., procjenjuje ilegalnu trgovinu cigaretama i drugim duhanskim proizvodima u sedam država na balkanskoj krijumčarskoj ruti.

Posebni cilj projekta jest predočiti čvrstu činjeničnu podlogu o ilegalnoj trgovini duhanom u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji i Kosovu. Stoga središte ovog istraživanja predstavlja procjena na temelju ankete o stavovima i postupcima pušača kod kupnje cigareta na sivom tržištu i mišljenju građana o ilegalnoj trgovini cigaretama i drugim duhanskim proizvodima. U 2018. godini proveli smo anketu nad 3.000 ispitanika po državi, ukupno 21.000 ispitanika u regiji.

Studija zemlje BalkanSmugg: Hrvatska predstavlja ključne nalaze o Hrvatskoj kao jednoj od promatranih zemalja. Studija opisuje navike i ponašanja pušača kod kupnje cigareta i rezanog duhana, uključujući i iskustvo kupnje duhanskih proizvoda na sivom tržištu. Uvid u karakteristike sivog tržišta, uobičajeni kupljeni "paket" i način na koji pušači ocjenjuju kvalitetu i dostupnost proizvoda pruža vrijedne informacije iz prve ruke.

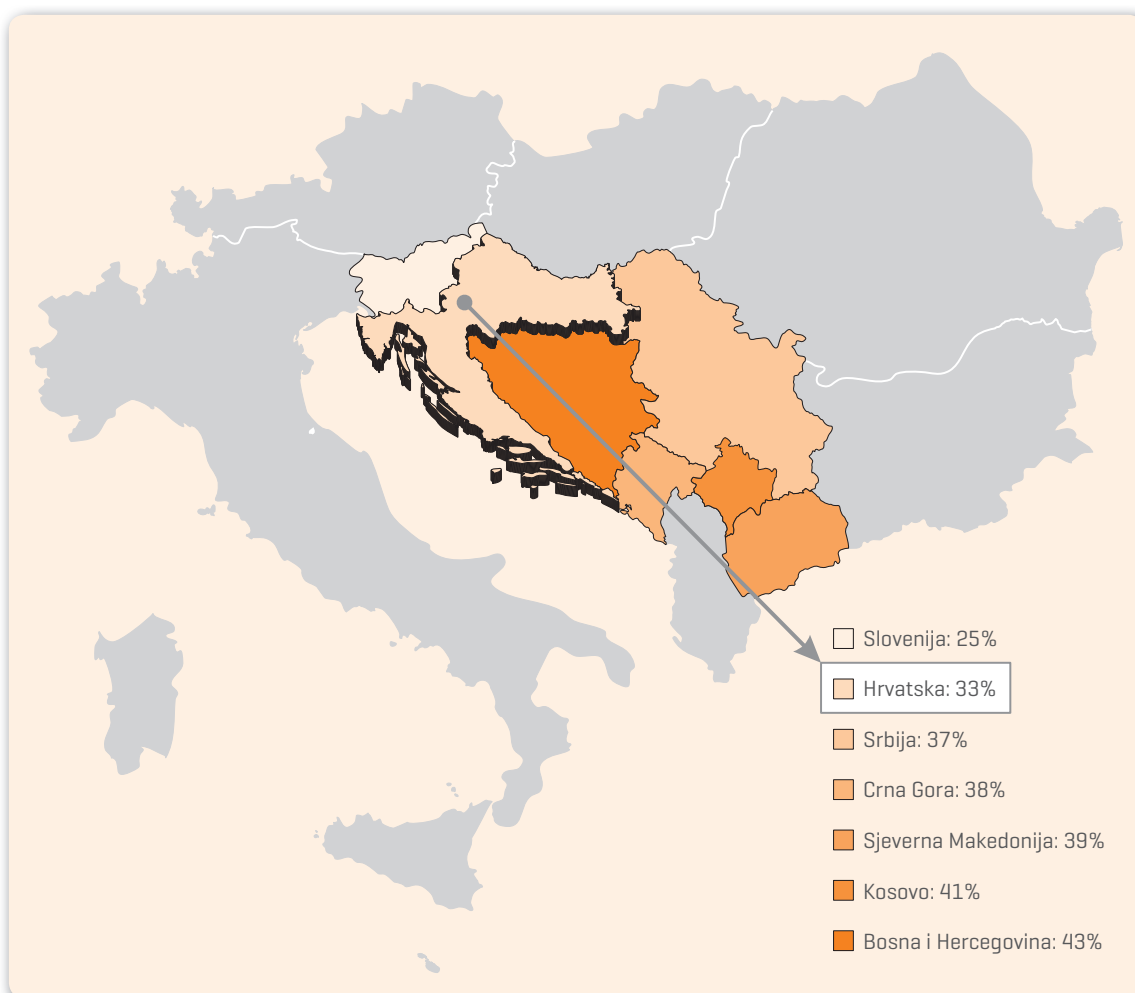
Studija istražuje javno mišljenje o prihvatljivom ponašanju vezanom za nezakonitu trgovinu cigaretama, duhanskim proizvodima te stavove vezane za njihove negativne učinke, što čini projekt BalkanSmugg prvom sveobuhvatnom studijom o ilegalnoj trgovini cigaretama i drugim duhanskim proizvodima na sivom tržištu na balkanskom području koja se bavi tim pitanjem s gledišta građana, kao i s gledišta potrošača duhana.

Rezultati predstavljeni za Hrvatsku također su uspoređeni s drugim promatranim zemljama kako bi se spoznaje stavile u regionalni kontekst.

Nadamo se da će donositelji politika i dionici uključeni u ovaj projekt smatrati da su nalazi poticajni i korisni u borbi protiv ilegalne trgovine. Krajnja svrha ove studije jest podizanje svijesti o štetnosti ilegalne trgovine cigaretama i drugim duhanskim proizvodima u Hrvatskoj.

2. Pušačke navike

Slika 2.1. Raširenost pušenja po zemljama

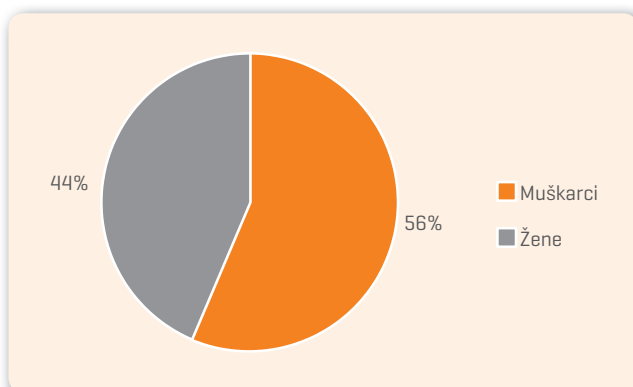


Izvor: Anketni podaci.

**Raširenost pušenja u
Hrvatskoj iznosi 33 posto.**

- Anketni podaci pokazali su da pušači čine jednu trećinu odraslog stanovništva u Hrvatskoj [slika 2.1.]. Točno 33 posto ispitanih osoba starijih od 18 godina smatraju se pušačima, što je nešto manje od prosječne raširenosti pušenja u svim analiziranim zemljama u regiji [36 posto].
- Raširenost pušenja u Hrvatskoj skoro je jednako raspodijeljena među odraslim muškarcima i ženama [slika 2.2.].
- Najpopularniji su duhanski proizvodi u Hrvatskoj tvornički proizvedene cigarete [slika 2.3.]. Međutim, svaki četvrti pušač koristi rezani duhan za motanje vlastitih cigareta. Tek 5 posto pušača koristi druge duhanske proizvode, kao što su cigare, cigarilosi, lule, itd.
- Zanimljivo je da **je udio pušača rezanog duhana u Hrvatskoj [27 posto] daleko veći od regionalnog prosjeka [15 posto]**.

Slika 2.2. **Raširenost pušenja po spolu u Hrvatskoj**



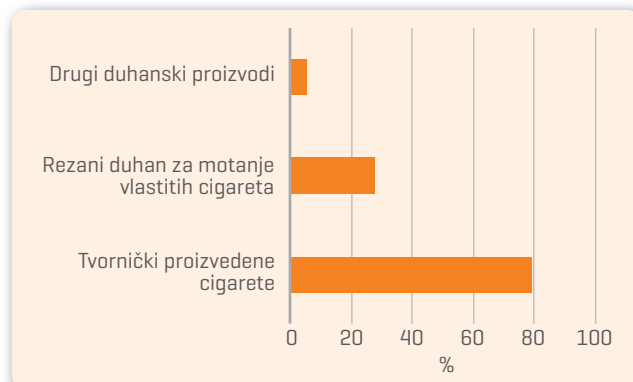
Izvor: Anketni podaci.

U strukturi pušača u Hrvatskoj prevladavaju muškarci.

Gotovo 80 posto pušača koristi tvornički proizvedene cigarete.

U prosjeku, u Hrvatskoj više pušača koristi rezani duhan u odnosu na analizirane zemlje.

Slika 2.3. **Pušenje po vrstama duhanskih proizvoda**



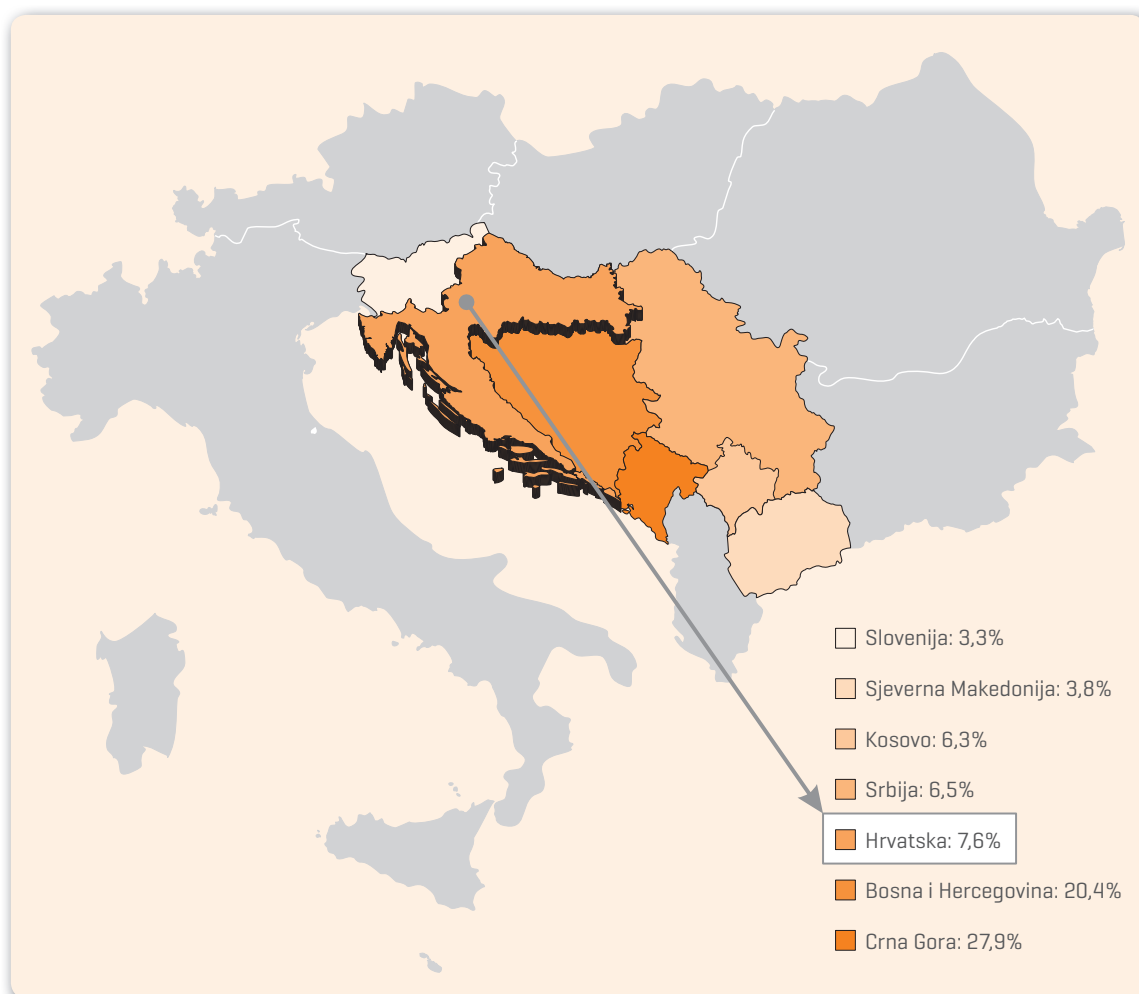
Napomena: Višestruki odgovori. U postotku pušača.
Izvor: Anketni podaci.

3. Kupovne navike: legalno ili sivo tržište

- Pušači u Hrvatskoj pretežito kupuju duhanske proizvode kod ovlaštenih prodavača. Nešto manje od 8 posto pušača kupuje svoje duhanske proizvode na sivom tržištu, što je ispod regionalnog prosjeka od 11 posto [slika 3.1.].
- **Rezani duhan glavni je proizvod na sivom tržištu.** Gotovo 90 posto pušača koji nabavljaju duhanske proizvode na sivom tržištu od neslužbenih dobavljača kupuju upravo rezani duhan, a 16 posto njih kupuje tvornički proizvedene cigarete [slika 3.2.].
- Dva glavna kanala hrvatskog sivog tržišta, u kojem pušači pretežno kupuju nezakonite duhanske proizvode, jesu prijatelji i poznanici [41 posto] te ulični preprodavači [38 posto] [slika 3.3.].
- Kupovina na sivom tržištu vezana je za konkurentnost cijena duhanskih proizvoda koji su inače dostupni u običnim trgovinama. Hrvatski pušači prešli su na sivo tržište duhanskih proizvoda zbog povećanih cijena duhana [37 posto], početka gospodarske krize [35 posto] i zbog umirovljenja ili nezaposlenosti [25 posto], tj. isključivo iz ekonomskih razloga [slika 3.4.].
- Kao glavni razlog za kupnju duhanskih proizvoda na sivom tržištu 92 posto pušača navodi **povoljnije cijene.**

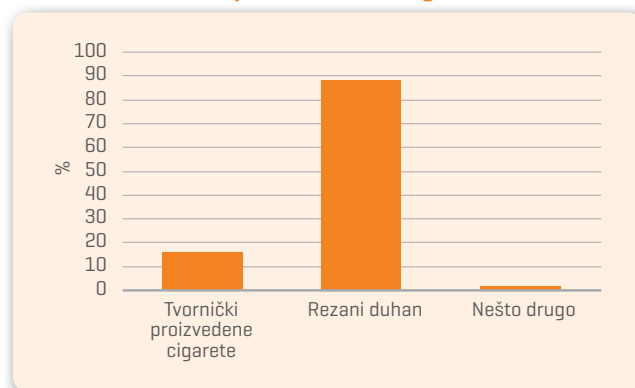
**Osam posto pušača
kupuje na sivom
tržištu.**

Slika 3.1. **Udio pušača koji kupuju na sivom tržištu, po državama**



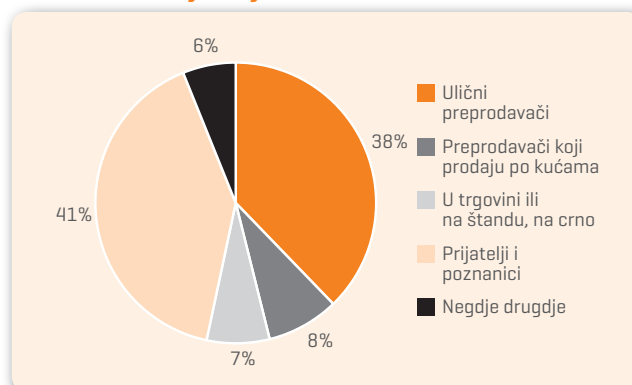
Izvor: Anketni podaci.

Slika 3.2. **Duhanski proizvodi sa sivog tržišta**



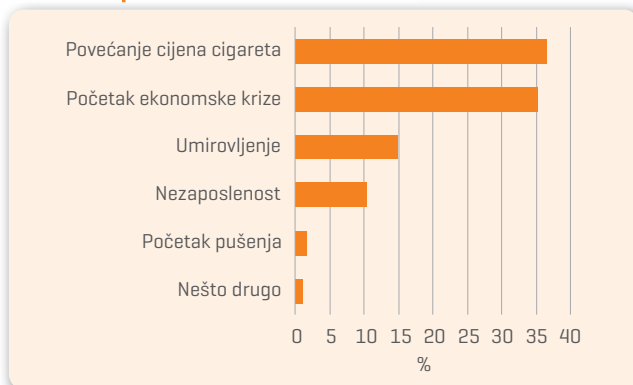
Napomena: Višestruki odgovori.
Izvor: Anketni podaci.

Slika 3.3. **Prodajna mjesta na sivom tržištu**



Izvor: Anketni podaci.

Slika 3.4. **Razlozi zbog kojih pušači kupuju duhanske proizvode na sivom tržištu**



Izvor: Anketni podaci.

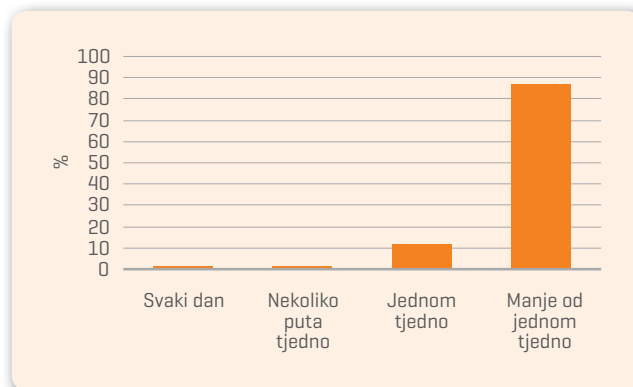
4.

Dostupnost cigareta i rezanog duhana na sivom tržištu

- Većina pušača kupuje na sivom tržištu jednom tjedno ili rjeđe (slika 4.1.).
- U posljednje vrijeme postoji razlika u dostupnosti cigareta i rezanog duhana na sivom tržištu: više kupaca primijetilo je smanjenu dostupnost cigareta na sivom tržištu u odnosu na dostupnost rezanog duhana (slika 4.2.).
- **Svaki treći pušač ocjenjuje cigarete kao "manje dostupne" na sivom tržištu danas** u usporedbi s prije dvije godine, a skoro polovina pušača ne vidi promjene u njihovoj dostupnosti na sivom tržištu u istom razdoblju.
- Povećana dostupnost cigareta na sivom tržištu danas, u usporedbi s prije dvije godine, više se primjećuje u regiji nego u Hrvatskoj.
- **Svaki peti pušač ocjenjuje duhan kao "manje dostupan" na sivom tržištu danas** u usporedbi s prije dvije godine, a skoro dvije trećine pušača ocjenjuje dostupnost cigareta kao jednaku u odnosu na prije dvije godine.
- Kao i dostupnost cigareta, povećana dostupnost rezanog duhana na sivom tržištu manje se primjećuje u Hrvatskoj nego u regiji.

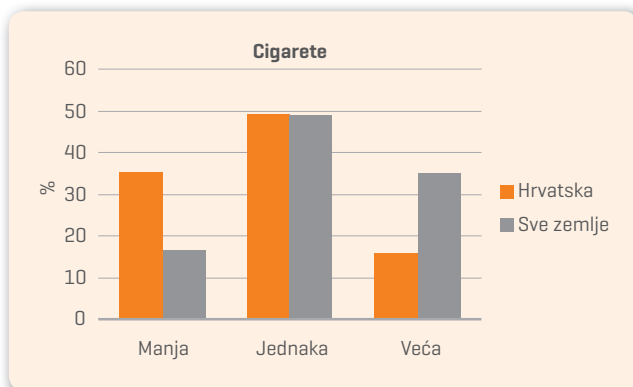
Opaženo smanjenje dostupnosti duhanskih proizvoda na sivom tržištu u Hrvatskoj očitije je za cigarete nego za rezani duhan.

Slika 4.1. Učestalost kupnje na sivom tržištu



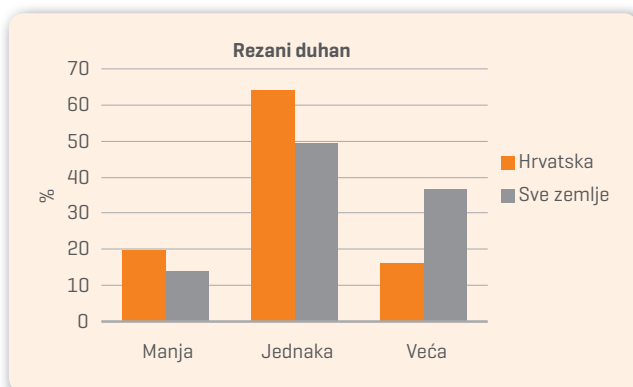
Izvor: Anketni podaci.

Slika 4.2. Trendovi u dostupnosti duhanskih proizvoda na sivom tržištu



U odnosu na prije dvije godine:

35 posto pušača navodi da se dostupnost cigareta na sivom tržištu smanjila.



20 posto pušača tvrdi da se dostupnost rezanog duhana na sivom tržištu smanjila.

Broj kupaca koji su primijetili povećanu dostupnost nezakonitih duhanskih proizvoda dvostruko je veći u regiji nego u Hrvatskoj.

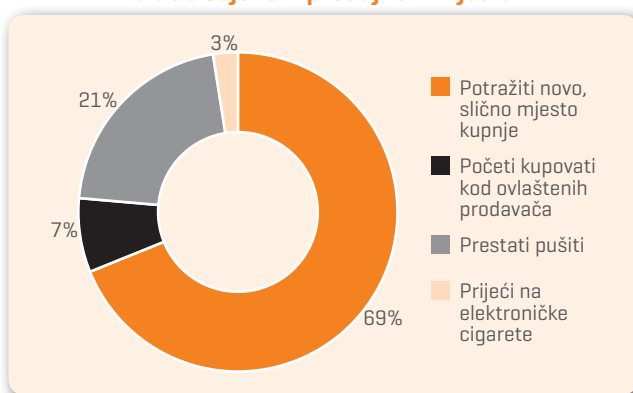
Napomena: U odnosu na prije dvije godine.
Izvor: Anketni podaci.

5. Izlaz sa sivog tržišta

- Kupcima na sivom tržištu postavljeno je pitanje o tome što bi učinili kada više ne bi mogli kupovati duhanske proizvode na uobičajenom mjestu [slika 5.1.]. Gotovo 70 posto potražilo bi novo mjesto kupnje unutar sivog tržišta, što znači da, dokle god sivo tržište postoji, ono će ostati odabrano mjesto kupnje za većinu pušača uključenih u nezakonitu trgovinu u Hrvatskoj.
- Zanimljivo je da postoji tri puta veća mogućnost [21 posto ispitanika] da pušači prestanu pušiti nego da prijeđu na legalno tržište duhanskih proizvoda [7 posto].
- Glavni motivacijski čimbenici koji utječu na izlaz sa sivog tržišta najviše su vezani za gospodarske razloge: **40 posto kupaca izašlo bi sa sivog tržišta u slučaju da se cijena cigareta na legalnom tržištu smanji;** dok 38 posto tvrdi da bi izašlo sa sivog tržišta kad bi se njihov životni standard poboljšao. Još jedna trećina pušača koja kupuje na sivom tržištu tvrdi da bi prestala kupovati nezakonite duhanske proizvode jedino kad bi odlučila prestati pušiti.
- Uvođenje strogih kazni za kupce potaknulo bi tek 2 posto pušača da prestanu kupovati na sivom tržištu [slika 5.2.].

70 posto kupaca na sivom tržištu ostalo bi vjerno nezakonitim prodajnim mjestima.

Slika 5.1. **Odabrane alternative za pušače koji više ne bi mogli kupovati nezakonite duhanske proizvode na uobičajenom prodajnom mjestu**

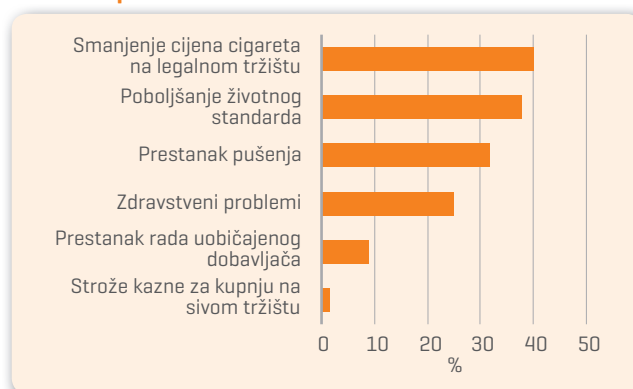


Izvor: Anketni podaci.

Kad uobičajeno mjesto kupovine više ne bi bilo dostupno, tek 7 posto pušača tvrdi da bi prešlo na legalno tržište.

Slika 5.2. **Motivacija za izlaz sa sivog tržišta duhanskih proizvoda**

Cjenovna dostupnost legalnih duhanskih proizvoda motivirala bi pušače da izađu sa sivog tržišta.



Napomena: Višestruki odgovori.
Izvor: Anketni podaci.

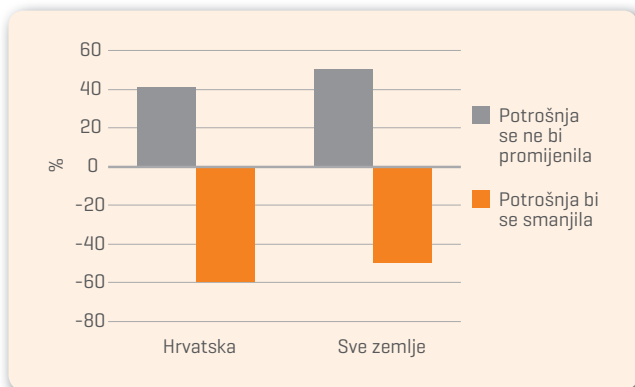
6.

Cjenovna osjetljivost potražnje nezakonitih duhanskih proizvoda

- Kad bi cijena cigareta postala jednaka na legalnom i sivom tržištu, gotovo 60 posto kupaca tvrdi da bi smanjilo svoju potrošnju nezakonitih cigareta [slika 6.1.].
- Zbog nižih cijena legalnih cigareta smanjena potrošnja cigareta na sivom tržištu vidljivija je u Hrvatskoj u odnosu na regiju.
- 66 posto kupaca tvrdi da bi smanjilo svoju potrošnju rezanog duhana sa sivog tržišta kad bi se cijena legalnih cigareta smanjila [slika 6.2.].
- **Pušači u Hrvatskoj češće zamjenjuju legalne cigarete za jeftiniji rezani duhan sa sivog tržišta nego za nezakonite cigarete.**

Potrošnja nezakonitih duhanskih proizvoda osjetljiva je na promjene cijena legalno kupljenih cigareta.

Slika 6.1. **Cjenovna osjetljivost nezakonitih cigareta**

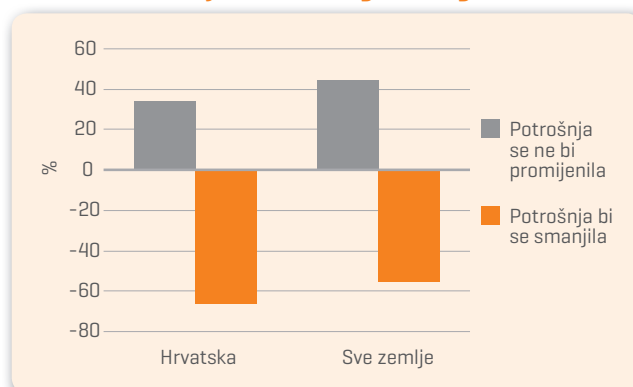


Izvor: Anketni podaci.

Gotovo 60 posto potrošača tvrdi da bi smanjilo potrošnju nezakonitih cigareta kad bi se cijena legalno kupljenih cigareta smanjila i postala jednaka cijeni cigareta kupljenih na sivom tržištu.

Slika 6.2. **Potrošnja nezakonitog rezanog duhana**

Gotovo dvije trećine potrošača smanjilo bi potrošnju nezakonitog rezanog duhana kad bi se cijena legalno kupljenih cigareta smanjila i postala jednaka cijeni rezanog duhana na sivom tržištu.



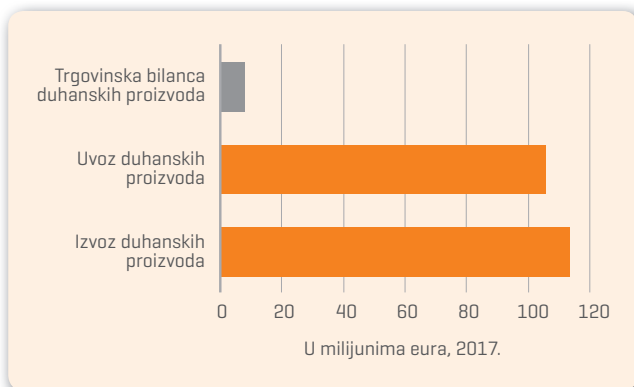
Izvor: Anketni podaci.

7. Međunarodna trgovina duhanskim proizvodima

Hrvatska je proizvođač i neto izvoznik duhanskih proizvoda. Izvoz cigareta iznosi 58 posto ukupnog izvoza duhana Hrvatske, a izvoz neprerađenog duhana povećao se na 20 posto.

- Rezultati ankete pokazuju da **hrvatski pušači većinom kupuju duhanske proizvode na prodajnim mjestima unutar države (93 posto)**. Većina pušača koji kupuju u inozemstvu radije kupuje u susjednim zemljama, i to u Bosni i Hercegovini (68 posto), zatim Srbiji (12 posto) i Sloveniji (6 posto).
- Hrvatska ima bogatu tradiciju proizvodnje i izvoza duhanskih proizvoda. 2017. godine Hrvatska je izvezla duhanske proizvode u vrijednosti od 113,7 milijuna eura, a trgovinski je višak iznosio 7,8 milijuna eura [slika 7.1.].
- Od 2001. godine do danas u hrvatskom se izvozu duhana **udio cigareta značajno smanjio**, s 90 posto na 58 posto. Ipak, cigarete su još uvijek glavni duhanski izvozni proizvod, nakon čega slijede ekstrakti duhana, esencije i neprerađeni duhan [slika 7.2.].

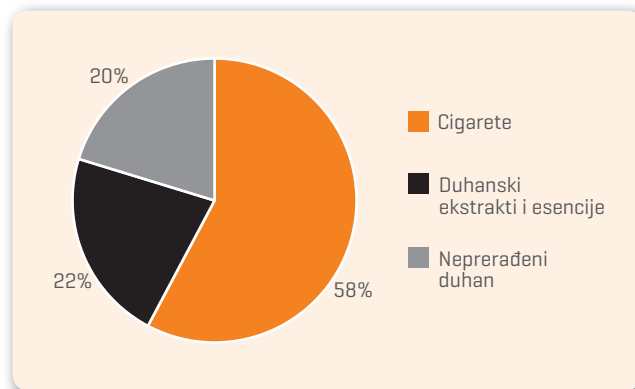
Slika 7.1. Hrvatska trgovina duhanom



Izvor: Izračun autora temeljen na UN Comtrade i podacima ITC-a.

Hrvatska je trgovinska bilanca duhanskih proizvoda pozitivna.

Slika 7.2. Izvoz po vrsti duhanskih proizvoda, 2017.

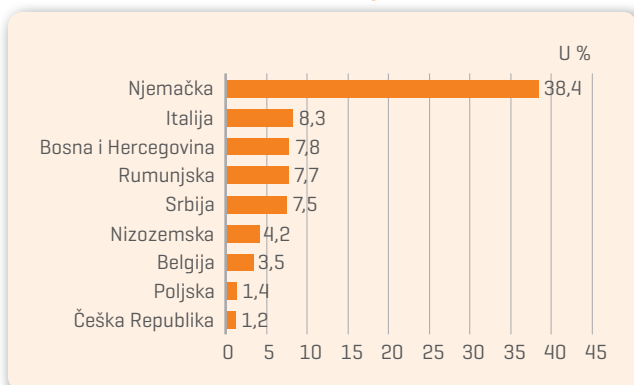


Izvor: Izračun autora temeljen na UN Comtrade i podacima ITC-a.

● **Tržište EU-a najvažnije je rastuće izvozno odredište za hrvatske duhanske proizvode.**

2017. godine Hrvatska je izvezla 77 posto svog ukupnog izvoza duhana u zemlje EU-a i jednu petinu u zemlje regije. Njemačka je vodeće odredište za hrvatski izvoz duhana s više od 38 posto ukupnog izvoza duhana u 2017. godini [slika 7.3.].

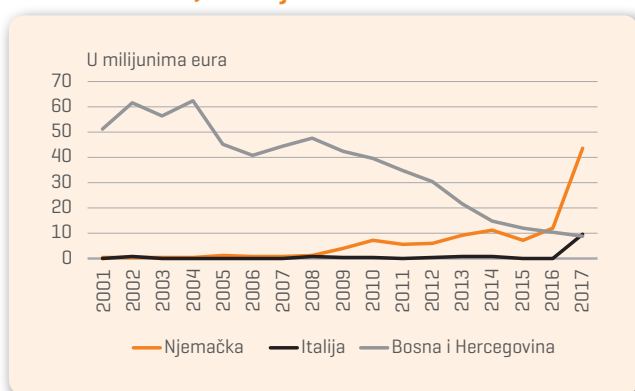
Slika 7.3. Hrvatski izvoz duhana po tržištima, 2017.



Izvor: Izračun autora temeljen na UN Comtrade i podacima ITC-a.

Njemačka je glavno i brzorastuće izvozno tržište za hrvatski duhan.

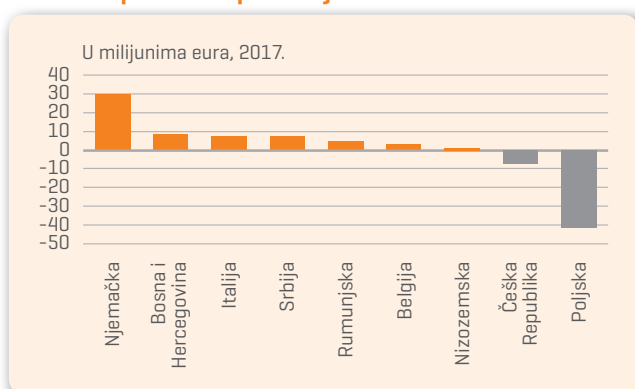
Slika 7.4. **Hrvatski izvoz duhana na vodeća izvozna tržišta, kretanja 2001. - 2017.**



Izvor: Izračun autora temeljen na UN Comtrade i podacima ITC-a.

- Dok se izvoz u Bosnu i Hercegovinu smanjio, izvoz u Njemačku i Italiju drastično raste od 2016. godine [slika 7.4.].
- Hrvatska ima najvišu pozitivnu trgovinsku bilancu od 30 milijuna eura godišnje s Njemačkom. Negativna trgovinska bilanca uočena je s Poljskom i Češkom Republikom [slika 7.5.]. Iz te dvije zemlje, koje zauzimaju sedmo i osmo mjesto u hrvatskom izvozu duhanske industrije, dolazi najveći dio uvoza duhanskih proizvoda u 2017. godini.

Slika 7.5. **Hrvatska trgovinska bilanca za duhanske proizvode po zemljama**



Izvor: Izračun autora temeljen na UN Comtrade i podacima ITC-a.

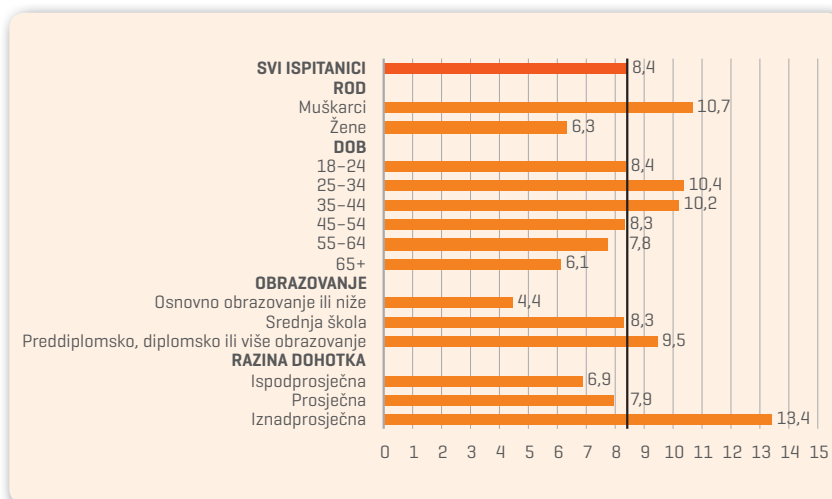
Trgovina duhanom sa zemljama u regiji postaje manje važna.

8. Neprijavljeni rad

Više od 4 posto odraslih hrvatskih građana ostvarilo je dohodak od neprijavljenog rada u posljednjih 12 mjeseci, dok je 8 posto kupilo dobra za koja vjeruju da su proizvedena neprijavljenim radom.

- Kada se gleda kroz prizmu utaje poreza, sivo tržište duhana dio je sivog gospodarstva zbog neprijavljenog rada. Krijumčari, prodavači i preprodavači duhanskih proizvoda na sivom tržištu ostvaruju dohodak od neprijavljenog rada.
- **Intenzitet neprijavljenog rada u Hrvatskoj** procjenjuje se putem pitanja o ponudi i potražnji u anketi.
- Više od 8 posto odraslog stanovništva u Hrvatskoj tvrdi da je kupilo proizvode za koje vjeruje da prodavatelji **nisu u potpunosti prijavili prihode i dohodak** poreznoj upravi ili fondovima socijalnog osiguranja (slika 8.1.).
- Muškarci su znatno skloniji kupnji proizvoda od osoba koje se bave neprijavljenim radom (10,7 posto u odnosu na 6,3 posto kod žena). Potražnja za proizvodima koje prodaju osobe koje se bave neprijavljenim radom manje je naglašena kod starijeg stanovništva.
- Za razliku od prethodnih studija, u kojima se zaključilo da neprijavljeni rad služi za ublažavanje posljedica slabijeg imovinskog stanja, rezultati ankete za Hrvatsku pokazuju da postoji veća mogućnost da će **osobe s višim obrazovanjem i iznadprosječnim prihodom kupovati robu i usluge povezane s neprijavljenim radom.**

Slika 8.1. **Kupci proizvoda koji su vjerojatno nastali kao rezultat neprijavljenog rada**

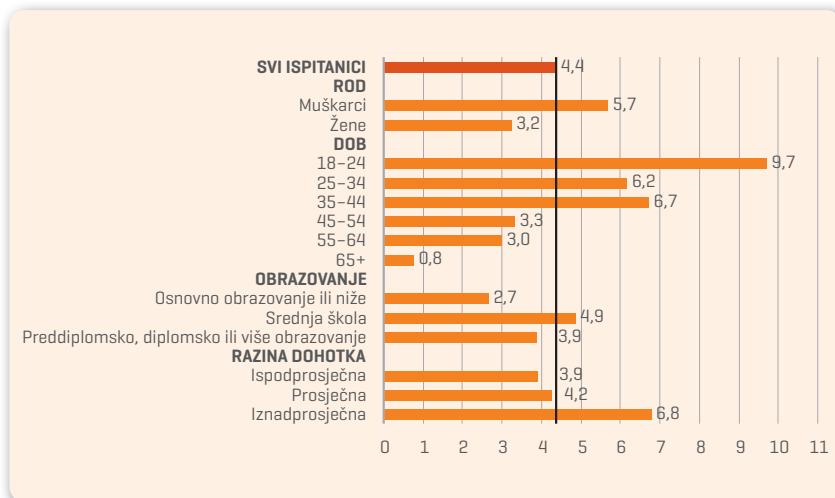


Kupci proizvoda povezanih s neprijavljenim radom u prosjeku su obrazovaniji i ostvaruju iznadprosječan dohodak.

Napomena: Postotak osoba koje su kupile proizvod za koji vjeruju da je rezultat neprijavljenog rada.
Izvor: Anketni podaci.

- Prema osobnim izjavama ispitanika, više od **4 posto hrvatskog stanovništva starijeg od 18 godina ostvarilo je dodatan dohodak putem neprijavljenog rada** u posljednjih 12 mjeseci (slika 8.2.).
- Slično kao u slučaju potražnje za dobrima proizvedenim neprijavljenim radom, muškarci i stanovništvo mlađe od 45 godina kao i stanovništvo koje ostvaruje iznadprosječan prihod sklonije je ponudi neprijavljenog rada.
- Sudjelovanje osoba s preddiplomskim, diplomskim ili višim obrazovanjem u neprijavljenom radu ispod je prosjeka unatoč intenzivnijem sudjelovanju u potražnji za robom i uslugama koje pruža sektor neprijavljenog rada.

Slika 8.2. **Prihod od neprijavljenih radnih aktivnosti u posljednjih 12 mjeseci**



Mlado stanovništvo glavni je pružatelj neprijavljenog rada u Hrvatskoj. Jedna od deset osoba u dobnoj skupini između 18 i 24 godine primila je naknadu za neprijavljeni rad u posljednjih 12 mjeseci.

Napomena: Osobe koje su, uz uobičajene radne aktivnosti, zaradile dodatan prihod putem neprijavljenih aktivnosti u posljednjih 12 mjeseci.

Izvor: Anketni podaci.

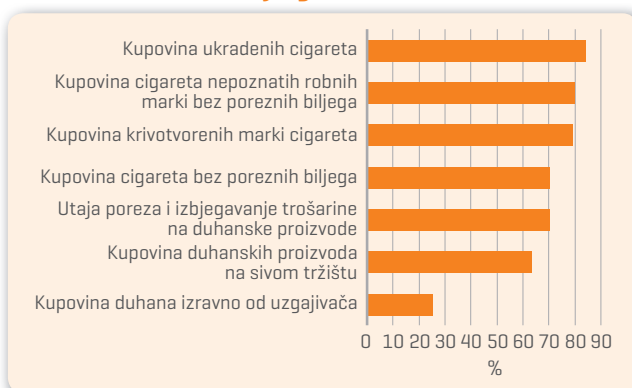
9.

Neprihvatljivost određenih aktivnosti u nezakonitoj trgovini duhanom

- Većina hrvatskih građana, oko 80 posto, misli da je uglavnom neprihvatljivo ili potpuno **neprihvatljivo kupiti ukradene cigarete**, cigarete **nepoznatih robnih marki** bez poreznih biljega i **krivotvorene** marke cigareta [slika 9.1.]. Aktivnosti na sivom tržištu duhanskih proizvoda koje su vezane za druge oblike kriminala manje su prihvatljive.
- Hrvatski građani također imaju negativan stav, iako u manjoj mjeri (70 posto), o kupovini cigareta bez poreznih biljega ili o utaji poreza i izbjegavanju trošarine na duhanske proizvode.
- Prema mišljenju 63 posto građana, kupnja duhanskih proizvoda na sivom tržištu nije prihvatljiva.
- S druge strane, dvije trećine hrvatskih građana smatra da je **prihvatljivo kupiti duhan izravno od uzgajivača**. S obzirom na sve analizirane aktivnosti, hrvatska javnost pozitivno gleda na povezanost kupaca duhana i poljoprivrednika.

Postoji opće **negativno javno mišljenje** vezano za **nezakonitu trgovinu duhanskim proizvodima**.

Slika 9.1. **Neprihvatljivost određenih aktivnosti u nezakonitoj trgovini duhanom**



Izvor: Anketni podaci.

63 posto građana smatra da kupnja duhanskih proizvoda na sivom tržištu nije prihvatljiva.

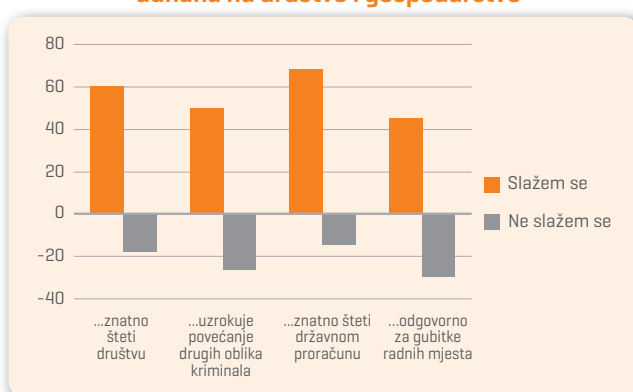
25 posto odobrava kupnju duhana izravno od uzgajivača.

10. Stavovi javnosti o sivom tržištu

- Više od 70 posto hrvatskih građana slaže se da sivo tržište duhana **znatno šteti državnom proračunu** i oko 60 posto njih smatra da također značajno šteti društvu [slika 10.1.].
- Svaki drugi ispitanik prepoznaje da postoji povezanost između sivog tržišta duhana i drugih oblika kriminala te vjeruje da **sivo tržište duhana uzrokuje povećanje drugih oblika kriminala**.
- Manje od polovine hrvatskih građana, njih 45 posto, slaže se da je sivo tržište duhana odgovorno za gubitke radnih mjesta u Hrvatskoj.
- Većina ispitanika u Hrvatskoj [72 posto] ima negativnu predodžbu vezanu za krijumčarenje duhanskih proizvoda te vjeruje da ono predstavlja sastavni dio organiziranog kriminala [slika 10.2.].

Općenito, većina hrvatskih građana prepoznaje **negativne učinke sivog tržišta duhana**.

Slika 10.1. **Stavovi ispitanika o utjecaju sivog tržišta duhana na društvo i gospodarstvo**

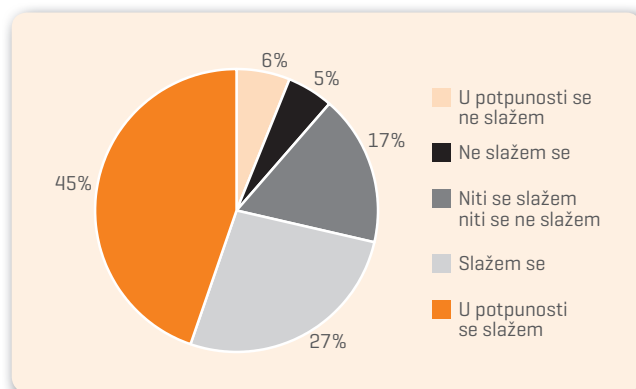


Izvor: Anketni podaci.

Sivo tržište duhanskih proizvoda uzrokuje financijske gubitke u državnom proračunu i gubitak radnih mjesta.

Slika 10.2. **Mišljenja ispitanika o krijumčarenju cigareta i duhana kao dijelu organiziranog kriminala**

Gotovo tri četvrtine hrvatskih građana smatra da je krijumčarenje duhanskih proizvoda organizirani kriminal.



Izvor: Anketni podaci.

Prilog

Tablica A1. **Detalji ankete**

Razdoblje ankete	Veljača – travanj 2018.
Ciljano stanovništvo	Lokalno stanovništvo Hrvatske: dobna skupina starija od 18 godina, s kvotom pušača proporcionalnom stopi prevalencije pušenja u zemlji [38,0 za muškarce i 24,5 za žene] http://www.tobaccoatlas.org/country-data/croatia/
Vrsta uzorka	Slučajni uzorak Nacionalno reprezentativan uzorak
Kontrola kvalitete	Kontrola kvalitete prikupljanja podataka izvršena je ponovnim kontaktiranjem ispitanika i usporedbom odgovora na odabrana pitanja s odgovorima iz početnog anketiranja. Najmanje je 25 posto upitnika svakog anketara prekontrolirano. Logičke provjere provedene su nad konačnom skupinom podataka.
Neto veličina uzorka	3.000
Stopa odgovora	7,8 posto
Metoda	CATI [računalno potpomognuto telefonsko anketiranje]

